

Aanwezig namens Provincie:
Aanwezig namens beheerder

Overige aanwezigen:

Datum en tijd veldbezoek: 23 augustus 2018 09.00 – 13.00h

Doel

In het kader van de PAS monitoring moet het bevoegd gezag (provincie Gld) samen met de beheerder(s) van de PAS gebieden jaarlijks een veldbezoek aan ieder PAS gebied afleggen. Het doel van het bezoek is na te gaan of de stikstofgevoelige habitattypen in Natura 2000-gebied zich ontwikkelen volgens verwachting, zoals is beschreven in de PAS-Gebiedsanalyse van het gebied. Dit in het licht van de uitgevoerde en voorgenomen maatregelen en het te verwachten effect op omvang en kwaliteit van de habitattypen. Het veldbezoek beperkt zich daarbij tot zichtbare ontwikkelingen en vormt een aanvulling op de overige monitoring die in het gebied plaatsvindt.

Bijlagen:

- Looproute met habitatypekaart
- Looproute met maatregelenkaart

Bevindingen:

In het Wooldse Veen komen 3 habitattypen voor (zie bijlage 1):

- Herstellende Hoogvenen H7120
- Actieve Hoogvenen H7110A
- Heischrale graslanden H6230

Voor alle drie de habitattypen gelden instandhoudingsdoelstellingen. Het habitatype Herstellende hoogvenen komt over een groot oppervlak voor, de andere twee over een klein oppervlak. In overleg met de beheerder is een programma opgesteld. De looproute en bezochte locaties, ligging van de habitattypen en PAS-maatregelen worden getoond in de bijlagen.

Het Natura 2000 gebied Wooldse Veen vormt samen met het in Duitsland gelegen Natura 2000 gebied Burlo-Vardingholter Venn één aaneengesloten hoogveengebied. Tijdens het veldbezoek van 2017 werd het belang van samenwerking met de beheerders en beleidsmakers van het Duitse deel van het veengebied genoemd. Voor het herstel van het Wooldse Veen is het van belang dat de beheerders aan beide zijden van de grens een gezamenlijke visie kunnen ontwikkelen op het gehele veengebied. Aan dit veldbezoek nemen daarom deel [REDACTED] van het Regierungsbezirk Munster en [REDACTED] van Kreis Borken).

Habitatype Actieve hoogvenen:

In het Wooldse Veen bevinden zich twee locaties waar het habitatype actieve hoogvenen aanwezig is. Door de beperkte tijd en moeilijke bereikbaarheid kon dit habitatype niet worden bezocht. De beheerder heeft eind juli de actieve hoogveentjes bezocht en geconstateerd dat deze nog in goede staat verkeren. Dit ondanks de extreme droogte (een neerslagtekort van meer dan 300 mm half augustus). Hierdoor is de grondwaterstand in de kernzone van het Wooldse veen volgens de beheerder met ca. 50-80 cm gedaald ten opzichte van het winterpeil. Dit is voor een hoogveen een veel te grote daling. Een natuurlijk functionerend hoogveen bestaat uit een relatief vaste catotelm van dood veen en een levende, enigszins flexibele toplaag

van levende veenmossen: de acrotelm. Deze acrotelm is in staat binnen smalle marges op en neer te bewegen met de veenwaterstand. Hierdoor is het hoogveen bestand tegen peilfluctuaties van ca. 10-30 cm. In het Wooldse Veen gaat het binnen Actief Hoogveen vrijwel overal om secundaire verlanding en zit er tussen de veenondergrond en de veenmosbulten een laag water: de veenmosvegetaties “drijven” als het ware. Door dit mechanisme kan het actieve hoogveen een wat grotere peilfluctuatie verdragen dan herstellend hoogveen waarbij sprake is van een dood veenpakket met op zijn best een dunne laag Fraai veenmos en in een minder gunstige situatie een vegetatie die gedomineerd wordt door Pijpenstrootje.

Het actieve hoogveen in de kern van het Wooldse Veen is nog maar enige jaren geleden gevormd, de bovenste laag met levende en afgestorven veenmossen is nog dun en daardoor extra kwetsbaar voor peilfluctuaties groter dan 30 cm. Wanneer het een drijvende laag veenmossen betreft, bestaat door de huidige extreme peildaling van 80 cm het gevaar dat de acrotelm op verschillende plaatsen op de vaste bodem is komen te liggen. Wanneer het waterpeil komende winter naar verwachting weer zal stijgen bestaat het risico dat deze veenmoslaag vast blijft zitten aan de bodem en vervolgens zal verdrinken. Hierdoor kunnen de bestaande hoogveenbulten met wrattig veenmos en hoogveenveenmos afsterven. In de natuurlijke situatie heeft een hoogveen een lensvorm en wordt overtollig water oppervlakkig afgevoerd.

Omdat het in 2017 en 2018 niet is bezocht en om de gevolgen van de extreme droogte in de zomer van 2018 op dit habitatype te volgen, dient dit habitatype indien mogelijk (bereikbaar) in 2019 te worden bezocht.

Habitatype Herstellende hoogvenen H7120:

Het herstellend hoogveen is van noord naar zuid doorkruist. Hier was de extreme daling van de grondwaterstand duidelijk zichtbaar in een veenputje in het centrum van het herstellend hoogveen bij locatie 2, waar in 2017 nog sprake was van drijvend veenmos (zie Foto 1). In 2019 zal gezien moeten worden of het drijvende veenmos ‘los van de bodem’ is gekomen of is verdrongen.

Foto 1: Herstellend hoogveen in een veenputje bij locatie 2 – het veenmos liggen op de vaste bodem en is ingedroogd.

Vanaf de uitzichttoren bij locatie 3 is het herstellend hoogveen in noordelijke richting goed te zien (zie Foto 2). De beheerder heeft dit deel van het herstellend hoogveen eind juli van zuid naar noord doorkruist en

geconstateerd dat dit deel van het hoogveen zich goed aan herstellen is. Er is sprake van slenken met snavelbiezen afgewisseld met hoogveenbulten gevormd door hoogveenveenmos en wrattig veenmos. De vorm van de hoogveenbulten (rond en breed) duidt op uitbreiding van de hoogveenbulten.

Foto 2: Zicht op herstellend hoogveen ten noorden van locatie 3 vanaf de uitkijktoren

Aan de rand van het hoogveen is de verdroging door de droge zomer van 2018 ernstiger dan in de hoogveenkern (zie Foto 3). Door de ligging aan de rand van het veencomplex is de horizontale wegzijging groter dan in de veenkern. In het Duitse deel is er meer bos en bosopslag, waardoor hier de verdamping hoger is.

Foto 3: Drooggevalle venput aan de rand van het herstellend hoogveen bij locatie 4

Het herstellend hoogveen is, nog meer dan het actief hoogveen, kwetsbaar voor lage zomerpeilen, omdat het veenmospakket nog dun is en er nog geen sprake is van een acrotelm. Het is hierdoor minder in staat om zelf water vast te houden. Om deze reden wordt in herstellend hoogveen gestreefd naar een maximale peilfluctuatie van 10 cm. Recent heeft Natuurmonumenten een evaluatie uitgevoerd van de meetreeksen van de peilbuizen en peilschalen. Hieruit is gebleken dat in de beste stukken van de hoogveenkern de peilfluctuatie is afgenomen tot ca. 20 cm. Het is nu nog niet duidelijk hoe groot het effect van de droge zomer van 2018 op het herstellend hoogveen zal zijn. Tijdens het veldbezoek is waargenomen dat de waterstand bij de stuw van het derde compartiment (locatie 7) 55 cm onder het stuw niveau ligt en bij het vierde en laagste compartiment 50 cm (locatie 8).

In het herstellend hoogveen is door Natuurmonumenten opslag van berk en grove den verwijderd. Door de droge omstandigheden konden nu delen worden behandeld die normaal niet bereikbaar zijn. De ervaring leert nu dat deze meestal opnieuw uit loopt. Het herstelbeheer van het verwijderen van bosopslag zal dus frequenter moeten plaats vinden dan de 1/6 jaar uit de PAS-analyse. Vermoedelijk zal dit 1/3 jaar nodig zijn.

Er zijn experimenten in het Wooldse Veen gedaan met het afleggen van bosopslag om zo de vitaliteit te verminderen. Dit heeft echter maar beperkt effect gehad. De berkenopslag, vliegdennen en pijpenstrootje profiteren helaas van de droge omstandigheden deze zomer.

De staat van de veendijken en damwanden is een zorgpunt. Met name in het Duitse deel van het veengebied werden op diverse plaatsen gaten in de veendammen waargenomen, waardoor de damwanden bloot kwamen te liggen. Natuurmonumenten zal de schade aan de veendammen op korte termijn inventariseren, de kosten voor herstel ramen en deze voorleggen aan de Provincie. Inzet is om de herstelwerkzaamheden die nodig zijn mee te nemen bij de uitvoering van het maatregelenpakket dat in 2019 is gepland.

Om te onderzoeken of het op lange termijn mogelijk is om het laag gelegen terrein ten zuiden van de foliedam op termijn weer te herstellen via veenmosontwikkeling, stelt Natuurmonumenten voor om ter hoogte van locatie 6 een experiment uit te voeren met enten van veenmos. De locatie is eigendom van Kreis Borken en verpacht. Met de pachter dienen afspraken te worden gemaakt over het gebruik van een deel van dit perceel voor het Burlo-Vardingholter Venn. Voor het experiment zal een haalbaarheidsonderzoek worden

uitgevoerd. Een mogelijke probleem bij het experiment is de beperkte beschikbaarheid van water. Er zijn namelijk stabiele grondwaterstanden nodig om het veenmosenting-experiment kans van slagen te geven. Natuurmonumenten stelt voor om een geringe hoeveelheid water af te tappen van het hoogste compartiment van het veengebied. De gevolgen hiervan voor het (herstellend) hoogveen moeten onderzocht worden. Bovendien is het de vraag of hiermee voldoende natte omstandigheden kunnen worden verkregen in het huidige grasland. Het zou in dit verband positief zijn wanneer de ontwateringsloot parallel aan de kade van het foliescherm kan worden verondiept of gedempt. [REDACTED] geeft aan dat dit moet worden onderzocht aangezien er mogelijk bovenstrooms gelegen gronden zijn die afhankelijk zijn van deze sloot voor hun afvoer. Bij inspectie blijkt de duiker van de Parallelsloot te zijn afgestopt met grond, zodat er in de huidige situatie geen sprake is van afvoer van meer westelijk gelegen gronden.

De opslag van berk op de foliedam is een punt van zorg. De wortels van de grote bomen kunnen het 40 jaar oude foliescherm beschadigen, waardoor horizontale wegzijging uit het veen kan optreden. Natuurmonumenten kan met PAS gelden de bosopslag verwijderen. Het vrijkomende hout kan in het water in het veengebied worden verwerkt of aan de zuidzijde van de dam worden neergelegd. [REDACTED] geeft toestemming voor deze actie. De uitvoering dient te worden afgestemd met [REDACTED]. Het weghalen van bomen mag in Duitsland vanaf 1 oktober. Het verwijderen van bosopslag kan wellicht eerder.

In het verslag van het veldbezoek in 2017 is aangegeven dat er een grensoverschrijdend deskundigenoverleg nodig is over de aanpak van het zuidoostelijke deel van het laagste compartiment bij locatie 8 (zie Foto 4). Dit overleg moet nog plaatsvinden. Het ontstaan van open water is in eerste instantie veroorzaakt door het verhogen van het waterpeil in dit compartiment met 0,5 m. om de wegzijging vanuit de hoogveenkern te verminderen. Dit laatste is effectief gebleken, maar heeft wel het hoogveenherstel in dit compartiment bemoeilijkt. Met name in het laagste deel van dit compartiment is de vegetatie verdrongen, waardoor er sprake is van open water tussen de afgestorven berken. Daarnaast is door de aanleg van de foliedam een breed en langgerekt open water ontstaan. Er is nu nog geen veenafslag, maar dit zou op termijn door golfslag wel kunnen optreden. Ook zorgt het langgerekte open water langs de foliedam voor hydrologische kortsluiting binnen de compartimenten.

Door inbrengen van takken en plaggen is door Natuurmonumenten getracht om de verlanding weer op gang te brengen. Deze maatregel is ter hoogte van locatie 7 redelijk effectief gebleken omdat hier veel takkenhout voorhanden was en er ook plaggen op het hout zijn aangebracht. Deze verlanding zal hier in eerste instantie niet door veenmos plaatsvinden, maar door soorten als pitrus.

Als mogelijke maatregelen om het hoogveen in het meeste oostelijke compartiment te herstellen zijn genoemd:

- Aanplanten van riet of een andere natte soort in combinatie met bescherming tegen ganzenvraat met draden en netten zoals ook in plan Lingezege bij de snelweg A325 is gedaan,
- Compartimenteren van het oostelijke compartiment met lage veendijken om verschillende peilen in te stellen, die beter aansluiten bij de huidige maaiveldhoogte.
- Aanbrengen van veendijkjes om afslag van veen te voorkomen.
- Afschieten of verjagen van de ruiende ganzen. In verband hiermee is het van belang dat het gebied in 2016 is bezocht door een Duitse Wildschade commissie, die heeft geconstateerd dat de wildschade geen aanleiding gaf om tot bestrijden van de ganzen over te gaan.

Als voorbereiding voor dit grensoverschrijdend deskundigenoverleg is in mei 2018 een vooroverleg geweest tussen Natuurmonumenten en de beheerders aan de Duitse zijde. Natuurmonumenten neemt in samenwerking met de Duitse beheerders het initiatief voor dit Deskundigenoverleg. Als mogelijke deskundige voor aanplant van riet wordt [REDACTED] van bureau Scirpus Ecologisch Advies genoemd. [REDACTED] gaf aan dat hij voorafgaand aan een vooroverleg interne adviseurs wil raadplegen over mogelijk nadelige effecten van het inbrengen van hout op de nutriëntenstatus van het veen. [REDACTED] zal hem een rapport van B-ware sturen dat ingaat op deze vraag. In dit rapport is geconcludeerd dat de nutriënten van het ingebrachte hout geheel worden vastgelegd in het veen.

Zoals ook al tijdens het PAS veldbezoek 2017 is geconstateerd, is het wenselijk om een gezamenlijke grensoverschrijdende lange termijnvisie te ontwikkelen voor het gehele veengebied. Deze kan ook input leveren

voor het opstellen van het Natura 2000 beheerplan Wooldse Veen voor de tweede beheerplanperiode. Provincie Gelderland neemt het initiatief om samen met de Nederlandse en Duitse beheerders tot een dergelijke visie te komen.

Foto 4: Drooggevalen herstellend hoogveen met open water in zuidoosthoek bij locatie 8

Habitattype Heischrale graslanden H6230:

Het habitattype heischraal grasland komt op een kleine oppervlakte voor op de noordelijke flank van het herstellend hoogveen (locatie 1). Het gaat om een overgangsvegetatie van vochtige heide naar herstellend hoogveen waarin Klokjesgentiaan, Tormantil en Blauwe zegge voorkomen (Runhaar en Kusters, 2017). Naar verwachting zal dit heischrale grasland door verder herstel van het hoogveen geleidelijk natter en zuurder worden, waardoor deze soorten op deze plek op de lange termijn kunnen verdwijnen. In het aanwijzingsbesluit wordt daarom een tijdelijke afname van dit habitattype toegestaan ten gunste van de verbetering van de kwaliteit van het herstellende hoogveen. In 2019 worden aan de noordzijde van het veen maatregelen genomen voor de ontwikkeling van heischrale graslanden in een tweetal slenken (dempen greppels, afschrapen strooisellaag, plaggen). Volgens de beheerder is het huidige heischrale grasland nog steeds in goede staat. De aantallen Klokjesgentiaan zijn gelijk of nemen licht toe. Tijdens het veldbezoek is dit beeld bevestigd. Er zijn Klokjesgentiaanen waargenomen, maar ook diverse plekken met veenmos. Het beheer met drukbegrazing door 300 schapen en een klein aantal geiten in mei/juni pakt goed uit voor de Klokjesgentiaan. De schapen vreten vooral de pijpenstrootjes en geen gewone dophei. Doordat de vegetatie goed is gesloten is er betrekkelijk weinig opslag van berk en grove den (zie Foto 5). In de noordoostelijke slenk (niet bezocht tijdens dit veldbezoek), waar ontwikkeling van een nieuw heischraal grasland is voorzien, is volgens de beheerder de opslag van berk en vuilboom nog sterker: hier moet de opslag minimaal 3 maal per jaar worden teruggezet. Voor de ontwikkeling van dit heischraal grasland is daarom een permanent raster voorzien. Aan de ontwikkeling van de locaties waar in de toekomst heischraal grasland wordt verwacht, zal aandacht worden besteed in het PAS veldbezoek 2019.

Foto 5: Heischraal grasland bij locatie 1

Conclusies:

De ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen in het Wooldse Veen is conform verwachting zoals beschreven in de Gebiedsanalyse PAS.

De volgende aandachtspunten en acties zijn naar voren gekomen:

- Het habitatype Actief hoogveen is dit jaar niet bezocht. Wanneer de omstandigheden het toelaten dient dit habitatype in 2019 te worden bezocht. Uit een veldbezoek door de beheerder in juli 2018 is gebleken dat het actieve hoogveen in een goede staat verkeert. Het is nog niet duidelijk wat het effect van de extreem droge zomer van 2018 op het actieve hoogveen zal zijn.
- De staat van het herstellend hoogveen varieert. In het centrum van het gebied ter hoogte van de grens bevinden zich stukken die zich goed ontwikkelen. De ontwikkeling in de randzones is matig. De ontwikkeling van het herstellend hoogveen wijkt in hoofdlijn niet af van de verwachting uit de gebiedsanalyse. Het effect van de extreem droge zomer op het hoogveenherstel is nog niet duidelijk. Hier zal in het PAS veldbezoek 2019 extra aandacht aan worden besteed.
- De ontwikkeling van het laagste deel van het meest oostelijke compartiment vraagt aandacht (locatie 8). Als gevolg van het grote oppervlak open water bestaat er risico op veenafslag en aantasting van de foliedijk. De ganzenvraat belemmert de secundaire successie. Natuurmonumenten neemt het initiatief voor een overleg met Nederlandse en Duitse deskundigen om tot een effectieve aanpak voor dit probleem te komen (is vervolg op actie uit PAS veldbezoek 2017).
- [REDACTED] zal [REDACTED] een rapport van B-ware sturen over de effecten van het inbrengen van hout in hoogveen op de nutriëntenstatus van het veen.
- Natuurmonumenten zal de mogelijk schade aan veendijken en damwanden op korte termijn in kaart brengen en een raming maken van de kosten voor herstel. Op basis hiervan zal Natuurmonumenten in overleg treden met de provincie.

- Natuurmonumenten zal in overleg met de Duitse beheerder, met PAS gelden de bosopslag op de dam met het foliescherp verwijderen om lekkage van de foliedam door boomwortels te voorkomen.
- Natuurmonumenten zal in overleg met de Duitse beheerder een voorstel doen voor een haalbaarheidsonderzoek naar de enting van hoogveen op locatie 6.
- Provincie Gelderland neemt ten behoeve van de herziening van het beheerplan voor de tweede beheerplanperiode het initiatief om te komen tot een gemeenschappelijk, samenhangend en grensoverschrijdende visie op het gehele veengebied.
- De ontwikkeling van het huidige heischraalgrasland is goed en constant. Bij het PAS veldbezoek 2019 worden locaties waar in de toekomst heischraal grasland wordt ontwikkeld bezocht.
- In het kader van het opstellen van een nieuw Natura 2000 beheerplan zal de Provincie Gelderland het initiatief om samen met de Nederlandse en Duitse beheerders tot een gemeenschappelijke samenhangende en grensoverschrijdende langetermijnvisie/afstemming voor het hele veengebied te komen (is vervolg op actie uit PAS veldbezoek 2017).

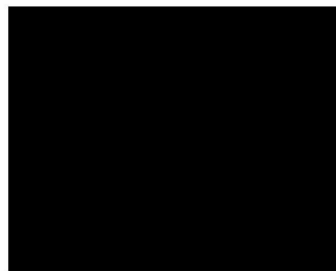
vastgesteld

Natuurmonumenten

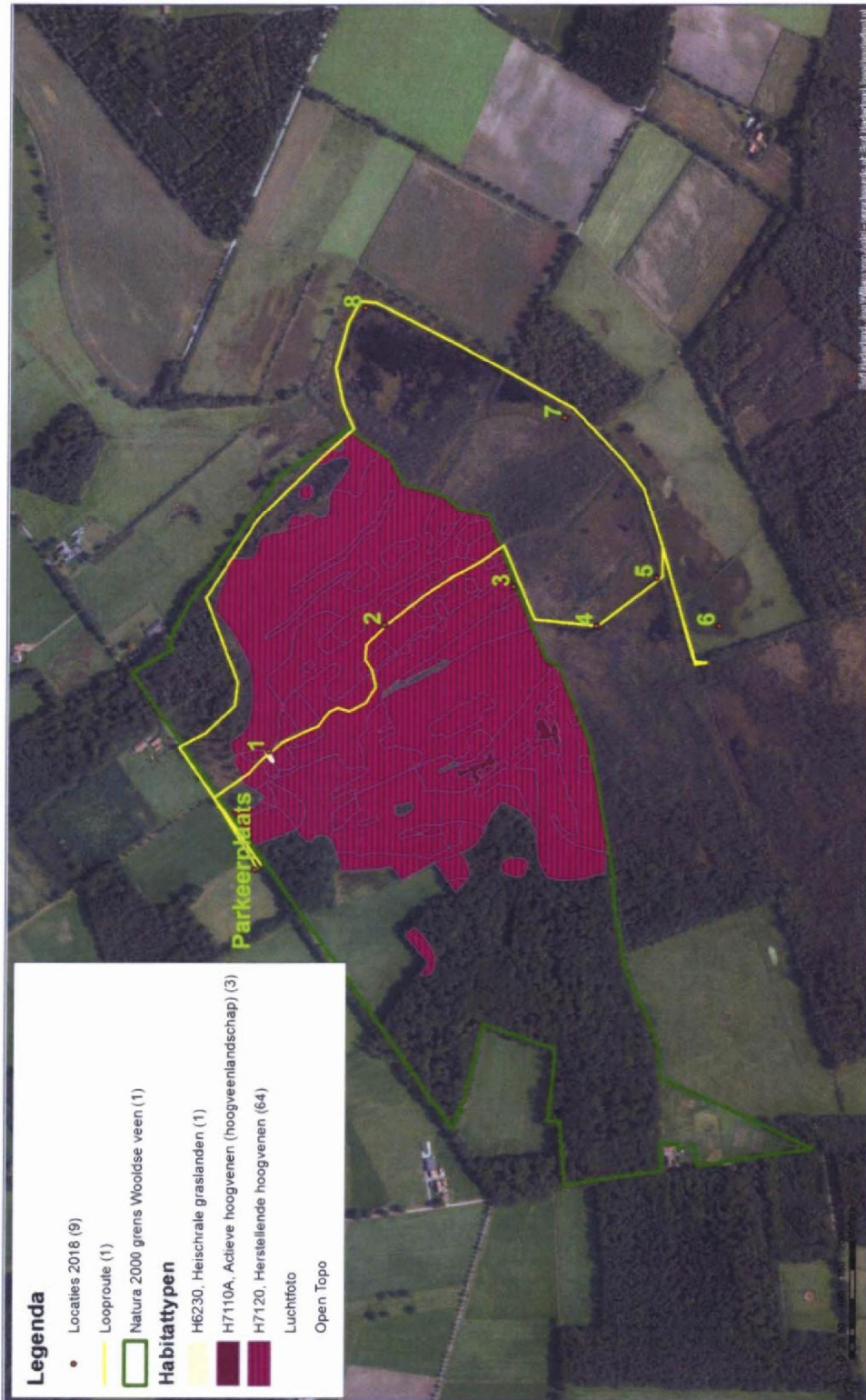
25/9/18

Provincie Gelderland

25/9/18

PAS veldbezoek 2018 Wooldse veen

PAS veldbezoek 2018 Wooldse veen

